
Damijan Guštin

Krajevni izvor borcev nekaterih partizanskih enot spomladi 1942 in vprašanje ljudske vstaje

Hiter in velik organizacijski, številčni in operacijski vzpon slovenske partizanske vojske spomladi 1942 ni bil naključen, pač pa drugačen, kot ga je načrtovalo in pripravljalo vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem. Načrt za spomladansko aktivnost slovenske partizanske vojske je bil variacija načrta, s katerim je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet pripravljalo zimsko operacijo, ki se je nato izrazila v decembrski vstaji na Gorenjskem.¹ Bil je zastavljen bolj ambiciozno. Še vedno se je naslanjal na območji z največjim deležem delavskega prebivalstva, na Gorenjsko in Revirje, od koder bi morale priti jedro partizanske vojske. Tak je bil tudi končni cilj te vojaške operacije: osvoboditev geografsko zaokroženega ozemlja med Karavankami, italijansko-nemško mejo od Koroške do Zasavja, v prvi fazi pa vsaj obrobni višinskih predelov med reko Savo in italijansko mejo in kamniško-zasavskega hribovja.² Načrt se je zaradi spremenjenih pogojev preoblikoval v nekaj drugega, saj je glavno žarišče prešlo v Ljubljansko pokrajino, ki ji je bila v načrtu namenjena le stranska vloga.³ Ljudje, ki so vstopali v partizansko vojsko, so bili v glavnem iz vrst podeželskega, kmečkega in neposrednojočega prebivalstva, manj pa je bilo, razen v Ljubljani, delavstva.

Slovenska partizanska vojska se je v prvi polovici leta 1942 številčno zelo povečala, saj je število njenih borcev poraslo od okoli 600 na okoli 5400 tik pred poletnima ofenzivama obeh okupatorjev. Velika večina borcev (okoli 80 %) je

¹ Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1, dok. 151, pismo E. Kardelja J. Brozu-Titu 29. 3. 1942; Zgodovinski arhiv CK ZKS, A. Bebler: Partija med vojno 1941. Stenografska beležka razgovora dr. A. Beblerja s polk. J. Vujoševićem in maj. Z. Klanjščkom o začetkih vstaje na Slovenskem; o decembrski vstaji podrobno T. Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec XXIII, 1971, št. 12.

² Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI, knjiga 2 (dalje Zbornik dokumentov VI/2), dok. 64, naredba glavnega poveljstva št. 12/I štabu I. grupe odredov 29. 4. 1942; dok. 65, naredba glavnega poveljstva št. 14/I štabu II. grupe odredov 29. 4. 1942; dok. 66, naredba glavnega poveljstva št. 13/I štabu III. grupe odredov 29. 4. 1942.

³ Prav tam; Zbornik dokumentov VI/2, dok. 47, naredba glavnega poveljstva štabu III. grupe odredov 7. 4. 1942; A. Bebler: Čez drn in strn, Koper 1981, str. 97–98.

bila pred ofenzivo na območju Notranjske in Dolenjske, razdeljena v dve grupi odredov in proletarsko brigado. V partizanske vrste je večina borcev vstopila spomladi 1942 v aprilu, maju in juniju.⁴ V enote so vstopali prostovoljno, posebno iz krajev, ki jih je nadzoroval okupatorjev vojaški in civilni aparat. V osvobojenih krajih se je situacija nekoliko spremenila, saj so začele partizanske enote v sodelovanju z odbori Osvobodilne fronte pozivati vse za boj sposobne Slovence v narodnoosvobodilno vojsko in poudarjati sodelovanje v njej kot moralno dolžnost.⁵

V prvi polovici leta 1942 se zaključuje doba povsem teritorialnega principa novačenja prostovoljcev v slovensko partizansko vojsko, kar je značilno za njeno začetno obdobje, ko se je krajevni izvor borcev skoraj povsem ujema s teritorialno razporeditvijo enot in so večino borcev tvorili prebivalci ožjega ali širšega operativnega območja enote. Zaradi pomanjkanja natančnejših podatkov lahko splošno presojava o udeležbi posameznih območij tudi na podlagi poznavanja števila in številčnosti partizanskih enot.⁶

V prvi polovici leta 1942 se je začelo pojavljati vedno več elementov, ki ne dovoljujejo več korektnosti takega sklepanja. Organizacija partizanske vojske je sicer še vedno temeljila na območni razporeditvi in ureditvi, zato so se borci v velikem številu vključevali v bivališču najbližjo partizansko enoto. Le II. grupa odredov, ki je nastajala zunaj svojega operativnega območja, je sprejemala borce s širšega območja. Po decembrski vstaji na Gorenjskem je prišlo do večjih premikanj in združevanj enot in njihovih preostankov. Načrt za spomladansko partizansko ofenzivnost pa je predvideval smotno koncentracijo enot in usklajene premike enot, povsem samoumevno pa je to postalo v obdobju od poletja 1942 dalje, ko je ustanovitev brigad dodobra premešala dotedanje krajevno še dosti homogene enote. Vse to zahteva proučevanje krajevnega izvora borcev partizanskih enot neodvisno od enotnega operativnega območja.

V ohranjenem arhivskem gradivu je nekaj seznamov borcev partizanskih enot iz prve polovice leta 1942, ki omogočajo na podlagi vzročne analize, prikazati več strukturnih elementov slovenske partizanske vojske v tem času (spol, starost, staž v partizanski vojski, krajevni izvor, socialni status in usodo njenih borcev). Analiza krajevnega izvora borcev omogoča preveriti gibljivost moštva znotraj partizanske vojske in učinke krajevne razporeditve partizanskih enot, pri čemer je pomembno vprašanje odnosa med operativnim območjem enote in kraji bivanja njenih borcev. Omogoča tudi pregled, koliko borcev je prišlo v partizanske enote iz krajev, ki jih je neposredno nadzirala okupacijska oblast, in koliko iz krajev, ki niso bili zasedeni z okupatorjevimi

⁴ Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (dalje AIZDG), elaborati, D. Guštin: Rast in razvoj slovenske partizanske vojske v prvi polovici leta 1942 in krajevni ter socialni izvor njenih borcev, mag. naloga, Ljubljana 1986, str. 79—133, 195—212, 276—279.

⁵ Primerjaj Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 2, dok. 28 in 29, razglasa štaba bataljona Miloša Zidanška 13. 5. 1942.

⁶ Primerjaj I. Križar: Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem v letu 1941, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja VI, 1966, 315—336; isti: Socialna in politična pripadnost slovenskih partizanov v letu 1941, Slovenija — paralele, 1975, št. 43, str. 33—49.

organi oblasti, oziroma so bili v spomladanski aktivnosti slovenske partizanske vojske osvobojeni, kar nam omogoča posredno sklepanje o vplivu nadzora okupatorja na številčnost vključevanja v partizanske enote. Z analizo krajevnega izvora borcev lahko vsebinsko in količinsko opredelimo izraz »ljudska vstaja«.

Tabela 1: Pregled razpoložljivih podatkov o krajevnem izvoru borcev v prvi polovici leta 1942⁷

Enota	Borcev		Ni podatkov		Upoštevani podatki	
1. bat. NO	375		15		366	
3. bat. NO	312		6		300	
5. bat. NO	152		111		41	
2. bat. DO	67		26		41	
1. štaj. bat.	111		4		107	
1. bat. KoO	188		188		0	
1. bat. KrO	186		1		185	
	(485)		(9)		(476)	
2. bat. Sav. O	67		0		67	
Skupaj	1458	100,0	352	24,2	1106	75,8

Podatki, ki so na voljo, so krajevno zelo neenakomerno porazdeljeni. Največ je seznamov enot, ki so operirale na Notranjskem, Kočevskem in zahodnem delu Dolenjske, zunaj tega pa le še seznam borcev 1. štajerskega bataljona. Sodobnega seznama gorenjskih ali primorskih partizanov prve polovice leta 1942 ni. Po vojaškoorganizacijski plati je večina borcev, razen dveh bataljonov II. grupe odredov, pripadala enotam III. grupe odredov, ki je delovala na okupacijskem območju italijanskega okupatorja in je od konca aprila 1942 dalje izbojevala obsežno osvobojeno ozemlje.⁸

⁷ AIZDG, partizanski arhiv, fasc. 4, seznam partizanov 1. čete 2. bataljona Dolenjskega odreda; fasc. 4 a, seznam borcev 1. bat. Ljuba Šercerja Notranjskega odreda; fasc. 5, seznam novodošlih v 3. bataljon Miloša Zidanška Notranjskega odreda; fasc. 7 seznama borcev 3. bataljona Miloša Zidanška in 1. čete 5. bataljona Notranjskega odreda; fasc. 5, seznam 1. bataljona Kočevskega odreda; fasc. 3, sezname borcev 2., 3. in 4. čete 1. štajerskega bataljona, 1. čete 2. bataljona II. grupe odredov in pomenski spisec borcev Simonovega bataljona II. grupe odredov; AIZDG, mikroteka, National Archives Washington, serija I — T 821, navitek 218, posnetek 845—859, seznam borcev 1. bataljona Ljuba Šercerja Krimskega odreda.

⁸ T. Ferenc: Ljudska oblast na Slovenskem 1941—1945, I. Država v državi, Ljubljana 1987, str. 93—209; AIZDG, elaborati, D. Guštin: Rast in razvoj slovenske partizanske vojske v prvi polovici leta 1942 in krajevni ter socialni izvor njenih borcev, str. 195—266.

I.

Tabela 2: Krajevni izvor borcev 1. bataljona »Ljuba Šerčerja« Notranjskega odreda⁹

Občina Naselje	1. Prebivalcev 1937	2. Borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 1. b. NO	(v vseh enotah)	
Rudnik	(6) 1 226	18	(23)	18,8
Babna gorica	102	3	(3)	29,4
Daljna vas—Lavrica	192	6	(9)	46,9
Rudnik	513	4	(5)	9,7
Sela pri Rudniku	106	4	(5)	47,2
Srednja vas	113	1	(1)	8,8
Ig	(13) 2 424	73	(92)	38
Ig	770	11	(14)	18,2
Gor. Ig	87	2	(2)	23
Iška	70	3	(5)	71,4
Iška Loka	222	4	(4)	18
Iška vas	398	33	(44)	110,5
Kot pri Igu	97	6	(6)	61,8
Matena	257	6	(7)	27,2
Staje	90	6	(7)	77,8
Ustje	17	2	(2)	117,6
Želimplje	(13) 1 314	5	(14)	10,7
Gor. Golo	91	1	(1)	11
Škrilje	236	1	(2)	8,5
Visoko	111	1	(4)	36
Zapotok	144	1	(4)	27,8
Želimplje	274	1	(2)	7,3
Tomišelj	(7) 1 259	34	(36)	28,6
Brest	218	1	(1)	4,6
Jezero	219	19	(21)	95,9
Lipe	54	4	(4)	74,1
Planinica	14	1	(1)	71,4
Strahomer	202	1	(1)	5
Tomišelj	268	2	(2)	7,5
Vrbljene	284	6	(6)	21,1
Preserje	(7) 1 274	57	(65)	51
Dol. Brezovica	92	4	(4)	43,5

⁹ Glej op. 7; Splošni pregled Dravske banovine, Glavni statistični podatki, upravna, sodna in cerkvena razdelitev ter imenik krajev, po stanju 1. julija 1939 z dvema zemljevidoma, Ljubljana 1939 (dalje Splošni pregled Dravske banovine).

V razdelku 1 pomeni navedeno število ob imenu posamezne občine število vseh krajev v občini.

V razdelku 2 predstavlja prva kolona število borcev v bataljonu, druga kolona () pa v vseh popisanih enotah partizanske vojske. Količnik v razdelku 3 je razmerje med številom prebivalstva v naselju in številom vseh popisanih borcev.

Občina Naselje	1. Prebivalcev 1937	2. Borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 1. b. NO	(v vseh enotah)	
Goričica	137	1	(1)	7,3
Kamni pod Krimom	422	19	(24)	56,9
Podpeč	254	21	(23)	90,6
Prevalje na Barju	105	1	(1)	9,5
Preserje	171	11	(12)	70,2
Borovnica	(15) 2 541	33	(61)	24
Borovnica	974	1	(6)	6,2
Breg	236	18	(19)	80,5
Pako	168	14	(16)	95,2
Vrhnika	(15) 5 895	1	(7)	1,2
Verd	640	1	(1)	1,5
Ljubljana	(1) 79 050	95	(141)	1,8
(Ljubljana	78 721	67	(115)	1,5
Črna vas	329	25	(26)	79
Galjevica				
Haupmanca				
Zeleni log)				
Polje	(14) 6 083	1	(9)	1,4
Slape	287	1	(1)	3,5
Ježica	3 646	1	(6)	1,6
Jarše	216	1	(1)	4,6
Cerknica	(11) 3 604	1	(27)	7,5
Cerknica	1 415	1	(10)	7,1
Otonica	33	1	(1)	30,3
Begunje pri Cerk.	(17) 1 667	7	(10)	6
Bezuljak	265	6	(2)	7,5
Topol	115	1	(1)	8,7
Sv. Vid	(26) 1 010	2	(26)	25,7
Cajnarje	46	1	(3)	65,2
Kremenca	30	1	(4)	133,3
Krušče	26	14	(2)	76,9
Lešnjake	46	3	(1)	21,7
Osredek	124	2	(1)	8,1
Reparje	16	1	(3)	187,5
Zala	39	1	(1)	25,6
Zahrib	36	1	(1)	27,7
Ponikve	37	2	(3)	81,1

Občina Naselje	1. Prebivalcev 1937	2. Borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 1. b. NO	(v vseh enotah)	
Bloke	(45) 2 918	1	(40)	13,7
Ravne na Blokah	156	1	(7)	44,8
Zavrhe	92	2	(1)	10,9
Sodražica	(24) 3 022	8	(4)	1,3
Sodražica	771	7	(2)	2,6
Zamostec	321	1	(1)	3,1
Šmarje	(21) 2 181	2	(7)	3,2
Lanišče	278	1	(3)	10,8
Logatec*	(10) 3 311	1	(5)	1,5
Logatec	1 566	2	(5)	3,2
Velike Lašče	6 100	2	(12)	2
Podkraj (Kočarji)	18	1	(1)	55,5
Selo	114	1	(1)	8,8
Stari trg	3 222	2	(106)	32,9
Poljane	91	1	(6)	65,9
Kočevska Reka	(22) 2 163	1	(1)	0,5
Gotenica	317	1	(1)	3,2
Mokronog	2 043	1	(5)	2,4
Martinja vas	149	1	(1)	6,7
Radovljica	1 738	1	(1)	0,6
Predtrg	399	1	(1)	2,5
Zagorje	9 003	1	(18)	2
Toplice	2 113	1	(2)	0,9
Žužemberk	2 418	1	(1)	0,4
Šmihel	164	1	(1)	6,1
Rajhenburg	1 732	1	(1)	0,6
Rajhenburg	680	1	(1)	1,5
Medvode	2 858	1	(2)	0,7
Rakovnik	119	1	(1)	8,4
Dobrunje	4 424	1	(8)	1,8
Zg. Hrušica	259	1	(1)	3,9
Milje pri Trstu		1	(1)	
Skupaj naselij	69		366	

* Upoštevanj sta občini Dolenji in Gorenji Logatec.

Večina borcev tega bataljona je sestavljala tudi 1. bataljon »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda, tako da lahko primerjamo krajevno sestavo obeh enot s časovno razliko manj kot enega meseca.

Tabela 3: Krajevni izvor borcev 1. bataljona »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda¹⁰

Občina Naselje	1. Prebivalcev	2. Borcev			2 : 1 v ‰
		(novih)	(v bat.)	vseh	
Rudnik	(6) 1 226	3	17	(23)	18,8
Babna gorica	102		3	(3)	29,4
Lavrica-Daljnja vas	192	2	7	(9)	46,9
Rudnik	513	1	5	(5)	9,7
Srednja vas	113		1	(1)	8,8
Sela pri Rudniku	106		1	(5)	47,2
Ig	(13) 2 424	13 + 1	77 + 1	(91 + 1)	38
Gor. Ig	87		11	(2)	23
Ig	770	3	2	(14)	18,2
Iška	70	2	5	(5)	71,4
Iška vas	398	6	36	(44)	110,5
Iška Loka	222		3	(4)	18
Kot	97		6	(6)	61,8
Matena	257	1	7	(7)	27,2
Staje	90	1	6	(7)	77,8
Zelumlje	(13) 1 314	8	11	(14)	10,7
Gor. Golo	91		1	(1)	11
Škrilje	236	1	2	(2)	8,5
Visoko	111	3	3	(4)	36
Zapotok	144	3	4	(4)	27,8
Zelumlje	274	1	1	(2)	7,3
Tomšelj	(7) 1 259	2	27	(36)	28,6
Brest	218		1	(1)	4,6
Jezero	219	2	15	(21)	95,9
Lipe	54		4	(4)	74,1
Strahomer	202		1	(1)	5
Vrbljene	284		6	(6)	21,1
Preserje	(7) 1 274	8	56	(65)	51
Goričica	92		3	(4)	43,5

¹⁰ Prav tam.

V razdelku 1 pomeni navedeno število ob imenu občine število krajev v občini. V razdelku 2 predstavlja prva kolona število borcev, ki so prvič popisani v 1. bataljonu »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda, druga kolona (v bat.) število vseh borcev v tem bataljonu (preostali so že vsebovani v popisu 1. bataljona »Ljuba Šercerja« Notranjskega odreda), tretja kolona (...) pa število popisanih borcev v vseh v kartoteki borcev zajetih enotah partizanske vojske spomladi 1942. Količnik v razdelku 3 predstavlja razmerje med številom prebivalstva in tretjo kolono razdelka 2.

Občina Naselje	1. Prebivalcev		2. Borcev			2 : 1 v ‰
			(novih)	(v bat.)	vseh	
Dol. Brezovica		137		1	(1)	7,3
Kamnik		422	5	21	(24)	56,9
Podpeč		254	2	18	(23)	90,6
Prevalje na Barju		105		1	(1)	9,5
Preserje		171	1	12	(12)	70,2
Borovnica	(15)	2 541	28	53	(61)	24
Borovnica		974	5	6	(6)	6,2
Breg		236	1	15	(19)	80,5
Dol		348	2	2	(2)	5,7
Laze		128	1	1	(1)	7,8
Pako		168	2	12	(16)	95,2
Padež		56	5	5	(5)	89,3
Pokojišče		46	7	7	(7)	152,2
Zavrh		45	5	5	(5)	111,1
Vrhnika	(15)	5 895	6	7	(7)	1,2
Bistra		93	3	3	(3)	32,2
Verd		640		1	(1)	1,5
Vrhnika		2 279	3	3	(3)	1,3
Ljubljana	(1)	79 050	22	91 + 6	(141)	1,8
Črna vas		329	1	23	(26)	79
Ljubljana		78 721	21	68	(115)	1,5
Polje	(14)	6 083		1	(9)	1,4
Slape		287		1	(1)	3,5
Ježica	(14)	3 646	1	2	(6)	1,6
Ježica		494	1	1	(2)	4
Jarše		216		1	(1)	4,6
Dobrunje	(22)	4 424	2	2	(8)	1,8
Bizovik		637	1	1	(4)	6,3
Sostro			1	1	(2)	5,1
Cerknica	(11)	3 604	5 + 4	6 + 4	(27)	7,5
Cerknica		1 415	3	3	(10)	7,1
Otonica		33		1	(1)	30,3
Zevše		94	1	1	(1)	10,6
Žerovnica		354	1	1	(2)	5,6
Begunje pri Cerknici	(17)	1 667	8	9	(10)	6
Begunje		524	3	3	(3)	5,7
Bezuljak		265	1	2	(2)	7,5
Kožljek		133	2	2	(2)	15
Župejno		44	1	1	(1)	22,7
Stražišče		37	1	1	(1)	27

Občina Naselje	1. Prebivalcev		2. Borcev			2 : 1 v ‰
			(novih)	(v bat.)	vseh	
Sv. Vid	(26)	1 010	7 + 2	20 + 4	(26)	25,7
Cajnarje		46		2	(3)	65,2
Krušče		26		1	(2)	76,9
Lešnjake		46		1	(1)	21,7
Kremenca		30	2	4	(4)	133,3
Milava		20	1	1	(1)	50
Osredek		124		1	(1)	8,1
Ponikve		37	1	3	(3)	81,1
Reparje		16	1	2	(3)	187,5
Slugovo		9	1	1	(1)	111,1
Sv. Vid		114	1	2	(3)	26,3
Zala		39		1	(1)	25,6
Zahrib		36		1	(1)	27,7
Bloke	(45)	2 918	27 + 3	33 + 3	(40)	13,7
Gradiško		22	2	2	(2)	90,9
Kramplje		35	1	1	(1)	28,6
Lepi vrh		11	1	1	(1)	90,9
Mramorovo*		78	7	7	(7)	89,7
Ograda		6	1	1	(1)	166,6
Ravnik		144	1	1	(1)	6,9
Ravne		156		6	(7)	44,8
Sleme		34	1	1	(1)	29,4
Skrabče		44	2	2	(2)	45,5
Štorovo		42	2	2	(2)	47,6
Skufče		17	1	1	(1)	58,8
Ulaka		92	6	6	(6)	65,2
Vel. Bloke		264	1	1	(3)	11,4
Zakraj		25	1	1	(1)	40
Rakek		2 244	2	2	(22)	9,8
Unec		571	2	2	(3)	5,3
Rakitna	(1)	604	3	3	(4)	5
Rakitna		604	3	3	(2)	5
Sodražica	(24)	3 022	2	2	(1)	1,3
Sodražica		771	1	1	(2)	2,6
Vinice		176	1	1	(2)	5,7
Brezovica	(4)	2 183	2	2	(2)	0,9
Vnanje Gorice		624	2	2	(7)	3,2
Šmarje	(21)	2 181	2	4	(1)	3,2
Klanec		241	1	1	(3)	4,1

* Upoštevani sta Mramorovo pri Lužarjih in Mramorovo pri Pakovem.

Občina Naselje	1. Prebivalcev		2. Borcev			2 : 1 v ‰
			(novih)	(v bat.)	vseh	
Lanišče	278		1	2	(3)	10,8
Glinek	52			1	(1)	19,2
Velike Lašče	(114) 6 100		8 + 1	10 + 1	(12)	2
Borovec	29		1	1	(1)	34,5
Podkraj	18			1	(1)	55,5
Podkogelj	20		1	1	(1)	50
Selo	114			1	(1)	8,8
Dol. Kališče	20		3	3	(3)	150
Gor. Kališče	33		3	3	(3)	90,9
Kočevska Reka	(22) 2 163			1	(1)	
Gotenica	317			1	(1)	
Stari trg	(30) 3 222		1	1	(106)	32,9
Bločice	161		1	1	(4)	24,8
Polhov Gradec	(16) 1 574			1	(2)	1,3
Polhov Gradec	297			1	(1)	3,4
Logatec Gor., Dol.**	(10) 3 311		4	4	(5)	1,5
Logatec**	1 566		4	4	(5)	3,2
Žužemberk	(19) 2 418			1	(1)	0,4
Šmihel	164			1	(1)	6,1
Mokronog	(16) 2 043			1	(5)	0,4
Martinja vas	149			1	(1)	6,7
Rajhenburg	(7) 1 732			1	(1)	0,6
Rajhenburg	680			2	(1)	1,5
Trbovlje	(11) 13 343		2	2	(11)	0,8
Trbovlje	885		2	1	(10)	11,3
Radovljica	(8) 1 736			1	(1)	0,6
Predtrg	399			1	(1)	2,5
Kropa	(1) 587		1	1	(1)	1,7
Kropa	587		1	1	(1)	1,7
Križe	2 491		1	1	(2)	0,8
Zg. Duplje	226		1	1	(1)	4,4
Maribor	(1) 33 131		2	2	(4)	0,1
Maribor	33 131		2	2	(4)	0,1
Hoče pri Mariboru	(8) 3 848		1	1	(1)	0,3
Hoče	737		1	1	(1)	1,4

** Upoštevana sta Dolenji in Gorenji Logatec.

Občina Naselje	1. Prebivalcev	2. Borcev			2 : 1 v %
		(novih)	(v bat.)	vseh	
Zagorje	(27) 9 003		1	(18)	2
Toplice	2 113		1	(2)	0,9
Kal pri Kanalu	940	1	1	(1)	1,1
Solkan	?	1	1	(1)	
Gor. Nekovo	neidenti- ficirano	1	1	1	
Skupno naselij 115					

Borci 1. bataljona »Ljuba Šercerja« Notranjskega in nato Krimskega odreda so bili z obširnega območja Ljubljanske pokrajine, posamezniki pa tudi z nemškega okupacijskega območja.

Veliko večino borcev bataljona pa je bila z razmeroma majhnega območja Ljubljanskega barja ter pobočij Krma in Mokrcra, ki ga je bataljon zasedel v svojem prodoru sredi maja 1942. To območje obsega s svojim zaledjem vred osem občin, dalo pa je 43,9 % vseh borcev v bataljonu. V začetku julija je bilo v bataljonu celo 53,4 % borcev iz teh osmih občin. Pomembno dopolnilo borcem z jedra osvobojenega območja je bil tudi precejšen dotok prostovoljcev iz Ljubljane in njene najožje okolice, torej z okupiranega in celo zelo nadzorovanega območja (znotraj žične ovire, s katero je bila obdana Ljubljana). Prihajanje teh prostovoljcev je številčno, delno pa tudi kvalitativno, krepilo bataljon, ki je tako postal najštevilnejši bataljon slovenske partizanske vojske od srede maja do začetka okupatorjeve ofenzive.¹¹ Okupatorjev pritisk je oteževal vstopanje v partizanske enote, kar kaže manjši odstotek deleža borcev v primerjavi z vsem prebivalstvom. Prav tako, a v manjšem deležu, so med borci zastopani tudi prebivalci ostalih večjih središč na neosvobojenem območju: Vrhnike, Logatca in Cerknice. Iz preostalih občin (od 28 v Ljubljanski pokrajini, iz katerih so bili borci bataljona) jih je prišlo absolutno in relativno manj; borci iz dolenskih in kočevskih občin so prišli v bataljon v zgodnjem spomladanskem obdobju ali pa so bivali zunaj domačega kraja. V upadu številna borcev iz krajev južno od občin Begunje in Bloke se kaže ustalitev operativnih in s tem mobilizacijskih območij posameznih bataljonov. Pri posamez-

¹¹ AIZDG, elaborati, D. Guštin: Rast in razvoj slovenske partizanske vojske v prvi polovici leta 1942 in krajevni ter socialni izvor njenih borcev, str. 262—263; I. Juvančič: Italijanski okupator v Ljubljani 1941—1943, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja III, 1962, str. 112—120; T. Ferenc: Narodnoosvobodilni boj v Ljubljani, Pregled, Zgodovina Ljubljane, prispevki za monografijo, Građivo s posvetovanja o zgodovini Ljubljane 16. in 17. novembra 1983 v Ljubljani, str. 416—421; D. Guštin: Nekateri vidiki vključevanja Ljubljančanov v partizanske enote v prvi polovici leta 1942, prav tam, str. 481—489. Število v partizansko vojsko vključenih borcev iz Ljubljane in najbližje okolice znaša po ocenah okoli 900, v to pa so šteti tudi rešeni interniranci z vlaka pri Verdu, od katerih jih je okoli 200 odšlo v delavske enote.

Tabela 4: Krajevni izvor borcev 1. bataljona »Ljube Šercerja« Krimskega odreda (pregledno ob občinah)

Občina	1. Število prebivalcev	2. Borcev				3. 2 : 1 v. ‰	4. ‰ od celotnega števila		
		NO	(vseh)	1. b.	KrO				
Rudnik	1 226	18	(23)	3	17	18,8	4,9	1,6	3,5
Ig	2 424	73	(92)	14	78	38	19,9	7,6	16,1
Želimlje	1 314	5	(14)	8	11	10,7	1,4	4,9	2,5
Tomišelj	1 259	34	(36)	2	27	28,6	9,3	1,1	5,6
Preserje	1 274	57	(65)	8	56	51	15,6	4,3	11,6
Borovnica	2 541	33	(61)	28	53	24	9,0	15,2	10,1
Vrhnika	5 895	1	(7)	6	7	1,2	0,3	3,3	1,7
Ljubljana	79 050	95	(141)	22	97	1,8	25,8	11,9	20,1
Polje	6 083	1	(9)		1	1,4	0,3		0,4
Ježica	3 646	1	(6)	1	2	1,6	0,3	0,5	0,4
Dobrunje	4 424	1	(8)	2	2	1,8	0,3	1,1	0,4
Sv. Vid	1 010	14	(26)	9	24	25,7	3,8	4,9	0,4
Begunje	1 667	2	(10)	8	9	6	0,5	4,3	5,0
Rakitna	604		(3)	3	3	5		1,6	1,9
Cerknica	3 604	7	(27)	9	10	7,5	1,9	4,9	0,6
Bloke	2 918	8	(40)	30	36	13,7	2,2	15,8	2,1
Šmarje	2 181	2	(7)	2	4	3,2	0,5	1,1	9,1
Sodražica	3 022	2	(4)	2	2	1,3	0,5	1,1	0,8
Logatec	3 311	1	(5)	4	4	1,5	0,3	2,2	0,4
Polhov Gradec	1 574		(2)		1	1,3			0,8
Velike Lašče	6 100	2	(12)	9	11	2	0,5	4,9	0,2

Občina	1. Število prebivalcev	2. Borcev				3. 2 : 1 v ‰	4. ‰ od celotnega števila		
		NO	(vseh)	1. b.	KrO				
Stari trg	3 222	1	(106)	1	1	32,9	0,3	0,5	2,3
Mokronog	2 043	1	(5)		1	0,4	0,3		0,2
Zužemberk	2 418	1	(1)		1	0,4	0,3		0,2
Brezovica pri Ljubljani	2 183		(2)	2	2	0,9		1,1	0,2
Rakek	2 244		(22)	2	2	9,8		1,1	0,4
Kočevska Reka	2 163	1	(2)		1	0,9	0,3		0,4
Trbovlje	13 343		(11)	2	2	0,8		1,1	0,2
Zagorje	9 003	1	(18)		1	2	0,3		0,4
Rajhenburg	1 732	1	(1)		1	0,6	0,3		0,2
Hoče	3 848		(1)	1	1	0,3		0,5	0,2
Maribor	33 131		(4)	2	2	0,1		1,1	0,2
Radovljica	1 738	1	(1)			0,6	0,3		0,4
Medvode	2 858	1	(2)			0,7	0,3		0,2
Križe	2 491		(2)	1	1	0,8		0,5	0,2
Kropa	587		(1)	1	1	1,7		0,5	0,2
Italija		1		2	2		0,3	1,1	0,4
Drugo				1	1			0,5	0,2
		366		185	476		100,0	100,0	100,0

V razdelku 2 predstavlja prva kolona število borcev v 1. bataljonu »Ljuba Šercerja« Notranjskega odreda, druga kolona (...) število vseh borcev v kartoteki borcev, tretja kolona število novih borcev v 1. bataljonu »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda in četrta kolona (Kro) število vseh borcev v 1. bataljonu »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda. V razdelku 3 navedeni količnik je razmerje med številom prebivalstva in drugo kolono (...) razdelka 2. V razdelku 4 je navedena v prvi koloni razdelitev borcev v 1. bataljonu »Ljuba Šercerja« Notranjskega odreda v drugi koloni razdelitev novih borcev 1. bataljona »Ljuba Šercerja« Krimskega odreda, v tretji koloni pa razdelitev vseh borcev tega bataljona po občinah.

Tabela 5: Krajevni izvor borcev 3. bataljona »Miloša Zidanška« Notranjskega odreda¹²

Občina Naselje	1. Prebivalcev	2. Borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 3. b. NO	(v vseh enotah)	
Stari trg	(30) 3 222	94	(106)	32,9
Babna polica	81	1	(1)	12,3
Babno polje	461	8	(8)	17,4
Bločice	161	3	(4)	24,8
Dane	189	2	(3)	15,9
Iga vas	217	2	(2)	9,2
Knežja njiva	103	3	(4)	38,8
Kozarišče	416	6	(7)	16,8
Lipsenj	134	4	(4)	29,9
Lož	467	11	(12)	25,7
Markovec	119	6	(6)	50,4
Nadlesk	264	1	(1)	3,8
Podcerkev	251	3	(3)	12
Poljane	91	5	(6)	65,9
Pudob	228	10	(11)	48,2
Stari trg	388	9	(10)	25,8
Šmarata	174	2	(2)	11,5
Viševak	268	3	(5)	18,7
Vrhnika	305	14	(15)	49,2
Bloška polica	99	1	(2)	20,2
Prezid	1 929	126	(127)	65,8
Bazli		2	(2)	
Goraci		39	(39)	
Kozji vrh		13	(13)	
Kranjci		2	(2)	
Lantari		3	(3)	
Majer		2	(2)	
Milanov vrh		21	(21)	
Prezid		31	(32)	
Runci		4	(4)	
Tajčari		5	(5)	
Tuški		1	(1)	
Zbitke		1	(1)	
Parg		2	(2)	
Draga	(12) 1 870	35	(35)	18,7
Draga	226	2	(2)	8,8

¹² Glej op. 7; Splošni pregled Dravske banovine.

V razdelku 2 predstavlja prva kolona število borcev v bataljonu, druga kolona (...) pa število vseh popisanih borcev v kartoteki borcev. Količnik v razdelku 3 predstavlja razmerje med številom prebivalstva in drugo kolono razdelka 2.

Občina: Naselje	1. Prebivalcev	2. Borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 3. b. NO	(v vseh enotah)	
Podplanina	142	1	(1)	7
Podpreska	170	2	(2)	11,8
Novi kot	182	15	(15)	82,4
Stari kot	167	11	(11)	65,9
Lazec	106	4	(4)	37,8
Cerknica	(11) 3 604	11	(27)	7,5
Dol. Jezero	293	3	(3)	10,2
Grahovo	484	5	(5)	10,3
Cerknica	1 415	1	(10)	7,1
Martinjak	284	1	(1)	3,5
Žerovnica	354	1	(2)	5,6
Rakek	(4) 2 244	20	(22)	9,8
Ivanje Selo	249	4	(4)	16,1
Rakek	1 279	15	(15)	11,7
Unec	571	1	(3)	5,3
Planina	(6) 1 446	6	(6)	4,1
Laze	368	6	(6)	16,3
Dolenja vas pri Rakeku	1 934	1	(1)	0,5
Grčarice	258	1	(1)	3,9
Videm-Dobropolje	(24) 4 211	1	(1)	0,2
Cesta	311	1	(1)	3,2
Ljubljana	79 050	1	(141)	1,8
Ljubljana	78 729	1	(115)	1,5
Polhov Gradec	(16) 1 574	1	(2)	1,3
Butajnova	30	1	(1)	33,3
Cerklje ob Krki	(12) 2 362	1	(1)	0,4
Skopice*	455	1	(1)	2,2
Sv. Vid	(26) 1 010	1	(25)	25,7
Krušče	26	1	(2)	76,9
Šmarje	(21) 2 181	1	(7)	3,2
Škofljica	241	1	(1)	4,1
Italija (Vrbica)	192	1	(1)	5,2
Naselij: 56				

* Upoštevane so Dolenje in Gorenje Skopice.

Tabela 6: Krajevni izvor borcev 3. bataljona »Miloša Zidanška« Notranjskega odreda (pregledno po občinah)

Občina	1. Število prebivalcev	2. Število borcev		3. 2 : 1 v ‰	4. ‰ od celotnega števila
Stari trg	3 222	94	(106)	32,9	31,3
Prezid	1 929	126	(127)	65,8	42,0
Cerknica	3 604	11	(27)	7,5	3,7
Draga	1 870	35	(35)	18,7	11,7
Sv. Vid	1 010	1	(26)	25,7	0,3
Rakek	2 244	20	(22)	9,8	6,7
Planina	1 446	6	(6)	4,1	2,0
Dol. vas pri R.	1 934	1	(1)	0,5	0,3
Dobropolje	4 211	1	(1)	0,2	0,3
Ljubljana	79 050	1	(141)	1,8	0,3
Polhov Gradec	1 574	1	(2)	1,3	0,3
Cerklje ob Krki	2 362	1	(1)	0,4	0,3
Šmarje	2 181	1	(7)	3,2	0,3
Drugo		1			0,3
		300			

V razdelku 4 navedeni količniki so razmerja med razdelitvijo borcev bataljona po občinah (prva kolona razdelka 2).

nikih, ki so v bataljon prišli z nemškega okupacijskega območja, so večinoma borci, ki so predhodno, poleti in jeseni 1941, pribežali v Ljubljansko pokrajino, največ v Ljubljano.¹³

3. bataljon »Miloša Zidanška« Notranjskega odreda so sestavljali do začetka junija predvsem borci iz Loške doline ter Prezidanskega in občine Draga. V splošnem je bilo bataljonovo mobilizacijsko območje mnogo ožje kot pa 1. bataljona »Ljube Šercerja«, predvsem pa je bilo povsem krajevno omejeno, borci, ki so izvirali iz krajev zunaj operativnega območja bataljona, so bili le posamezniki. Borci iz treh občin osvobojenega območja so obsegali 85 % vsega moštva. Z neosvobojenega območja je bila le ena skupina — tista, ki je spomladi (marca 1942) tvorila glavnino Rakovške čete, njeni borci pa so prišli iz Rakeka in okolice ter Cerknice. Pri presoji krajevne razdelitve borcev tega bataljona je treba upoštevati, da manjkajo podatki o borcih polovice 1. čete, tehnične čete in štaba bataljona, kar bi pokazalo več borcev iz Loške doline. Pri 3. bataljonu »Miloša Zidanška« se je krajevni izvor borcev junija in julija 1942 še povsem spremenil, saj je iz bataljona odšlo v enote hrvatske partizanske vojske okoli 100 borcev s Prezidanskega, njih pa je štab bataljona nadomestil z vključitvijo prostovoljcev iz Loške doline in Cerkniškega.¹⁴

¹³ Vseh beguncev v Ljubljani je bilo do konca januarja 1942 13 887, od tega jih je odšlo v druge kraje 2710. (V vsej Ljubljanski pokrajini 21 546, odšlo 3812.) T. Ferenc, v-op. 11 navedeno delo, str. 407.

¹⁴ Glej AIZDG, elaborati, D. Guštin, v op. 11 nav. d., str. 217—218.

Tabela 7: Krajevni izvor borcev 2. bataljona Savinjskega odreda¹⁵

Občina Naselje	1. Število prebivalcev	2. Število borcev		3. 2 : 1 v ‰
		v 2. b. So	(v vseh enotah)	
Ježica	(14) 3 646	4	(6)	1,6
Ježica	494	1	(2)	2
Stožice	525	1	(1)	1,9
Tomačevo	309	2	(2)	6,5
Ljubljana	(2) 79 050	23	(141)	1,8
(Ljubljana	78 721	22	(115)	1,5
Vič)	(?)	1	(1)	
Dobrunje	(22) 4 424	3	(8)	1,8
Bizovik	637	1	(4)	6,3
Sostro	393	1	(2)	5,1
Št. Pavel pri Lj.	63	1	(1)	15,8
Polje	(14) 6 083	6	(9)	1,4
Sneberje	368	1	(1)	2,7
Sp. Zadobrova	212	1	(1)	4,7
Sp. Kašelj	257	1	(1)	3,9
Šmartno	301	1	(1)	3,3
Vevče	861	1	(2)	2,3
Zalog	963	1	(1)	1
Šmarje	(21) 2 181	2	(7)	3,2
Lanišče	278	1	(3)	10,8
Šmarje-Sap	163	1	(1)	6,1
Grosuplje	(14) 1 518	2	(2)	1,3
Gatina	120	1	(1)	8,3
Grosuplje	312	1	(1)	3,2
Št. Jurij pri Gros.	(18) 1 602	3	(4)	2,5
Ponova vas	241	1	(1)	4,1
Rožnik	88	1	(2)	22,7
Št. Jurij	121	1	(1)	8,3
Stična	(29) 2 560	4	(4)	1,6
Dobrava	51	1	(1)	19,6
Muljava	189	1	(1)	5,3
Škrjanče	53	1	(1)	18,9
Sp. Draga	152	1	(1)	6,6
Šentvid pri Stični	(43) 3 294	2	(2)	0,6
Šentvid	487	1	(1)	2
Selo pri Št. Pavlu	67	1	(1)	14,9

¹⁵ Glej op. 7; Splošni pregled Dravske banovine.

Občina Naselje	1. Število prebivalcev	2. Število borcev		3. 2 : 1 v %
		v 2. b. So	(v vseh enotah)	
Slivnica-Žalna	(10) 1 761	2	(2)	1,1
Sp. Slivnica	297	1	(1)	3,4
Zagradec	186	1	(1)	5,3
Velika Loka	(29) 1 983	2	(2)	1
Ribnica (Roje)	71	1	(1)	14,1
Vel. Loka	229	1	(1)	4,4
Račna	(6) 648	2	(2)	3,1
Vel. Račna pri Gr.	184	2	(2)	10,9
Trebelno	(24) 2 103	1	(4)	1,9
Trebelno	165	1	(4)	24,2
Št. Janž na Dol.	(16) 2 688	1	(2)	0,7
Št. Janž na Dol.	268	1	(1)	3,7
Medvode	(19) 2 858	1	(2)	0,7
Medvode	264	1	(1)	3,8
Križe	(14) 2 491	1	(2)	0,8
Sebenje	278	1	(1)	3,6
Leskovec pri Krškem	(33) 5 152	1	(1)	0,2
Leskovec pri Krškem	631	1	(1)	1,6
Brežice	(10) 3 271	2	(2)	0,6
Brežice	1 229	2	(2)	1,6
Spodnja Polskava	(14) 1 668	1	(1)	0,6
Sp. Polskava	727	1	(1)	1,4
Trst		1	(1)	
Prem	352	1	(1)	2,8
Št. Peter na Krasu	1 165	1	(1)	0,9
Velika Gorica		1	(1)	
Naselij 42		67		

Potem ko je preostanek okoli 70 borcev 2. bataljona Savinjskega odreda prišel po dvomesečnem pohodu na Štajersko, je krajevni izvor borcev še vedno kazal kraj in način formiranja te enote. Večina borcev je prišla iz Ljubljanske pokrajine, po razdelitvi krajev pa so bili najštevilnejši borci iz Ljubljane in njene bližnje okolice, tretjina jih je bila z območja med Grosupljem in Šentvidom pri Stični, borci z nemškega okupacijskega območja pa so sestavljali

Tabela 8: Krajevni izvor borcev 2. bataljona Savinjskega odreda (pregledno po občinah)

Občina	2. Število prebivalcev	3. Število borcev		4. 3 : 2 v ‰	5. ‰ borcev v enotah
		v enoti	(vseh)		
Ježica	3 646	4	(6)	1,6	6,0
Ljubljana	79 050	23	(141)	1,8	34,0
Dobrunje	4 424	3	(8)	1,8	4,5
Polje	6 083	6	(9)	1,4	9,0
Šmarje	2 181	2	(7)	3,2	3,0
Grosuplje	1 518	2	(2)	1,3	3,0
Št. Jurij pri Grosuplju	1 602	3	(4)	2,5	4,5
Stična	2 560	4	(4)	1,6	6,0
Šentvid pri Stični	3 294	2	(2)	0,6	3,0
Slivnica-Žalna	1 761	2	(2)	1,1	3,0
Velika Loka	1 983	2	(2)	1,0	3,0
Račna	648	2	(2)	3,1	3,0
Trebelno	2 103	1	(4)	1,9	1,5
Št. Janž na Dol.	2 688	1	(2)	0,7	1,5
Medvođe	2 858	1	(2)	0,7	1,5
Križe	2 491	1	(2)	0,8	1,5
Leskovec pri Krškem	5 152	1	(1)	0,2	1,5
Brežice	3 271	2	(2)	0,6	3,0
Sp. Polskava	1 668	1	(1)	0,6	1,5
Trst		1			1,5
Prem	352	1		2,8	1,5
Št. Peter na Krasu	1 165	1		0,9	1,5
Drugo		1			1,5
					100,0

manj kot desetino bataljona. Borci iz Ljubljane so sestavljali kar tretjino bataljonovega mošta, kar je največji odstotek v obravnavanih enotah. V kolikor bi bilo mogoče zanesljivo sklepati na sestavo celotne II. grupe odredov, bi bilo v celotni grupi med 200 in 250 borcev iz Ljubljane, tretjina vseh, ki so prišli v prvi polovici leta 1942 iz Ljubljane.¹⁶ Po takem preračunu bi bilo borcev iz severnovzhodnih in vzhodnih obmestnih naselij Ljubljane le malo manj, kar pa je premalo, da bi se ujemalo s podatkom, da je bilo v partizanski vojski sredi leta 1942 okoli 500 borcev iz občin Polje in Dobrunje.¹⁷

¹⁶ D. Guštin: Nekateri vidiki vključevanja Ljubljančanov v partizanske enote v prvi polovici leta 1942, Zgodovina Ljubljane, Prispevki za monografijo, str. 486—487.

¹⁷ Zbornik dokumentov VI/3, dok. 92, dopis rajonskega odbora OF Dev. Marija v Polju glavnemu poveljstvu 2. 8. 1942; P. Maček ml. — Poldać: Komunistična partija in njena vloga v revolucionarnem delavskem gibanju pred 2. svetovno vojno in narodnoosvobodilnem boju na področju predvojne občine Polje, Zbornik prispevkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnama in iz narodnoosvobodilnega boja na področju občine Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana 1965, str. 95, 104, 112—116.

Tabela 9: Krajevni vzor borcev 2., 3. in 4. čete 1. štajerskega bataljona ter Moravške čete¹⁸

1. Občina Naselje	2. Število prebivalcev	3. Število borcev		4. 3 : 2 v %
			(vseh)	
Trbovlje	(11) 13 343	8	(11)	0,8
Trbovlje	885	8	(10)	11,3
Hrastnik-Dol	(16) 7 004	3	(3)	0,4
Hrastnik	3 217	1	(1)	0,3
Prapretno pri Hrastniku	166	2	(2)	12
Zagorje	(27) 9 003	17	(18)	2
Zagorje	1 227	15	(15)	12,2
Podlipovica	269	1	(1)	3,7
Toplice	2 113	1	(2)	0,9
Litija	(33) 5 145	3	(4)	0,8
Rovišče	53	3	(3)	56,6
Moravče	(33) 3 738	12	(12)	3,2
Dešen	256	3	(3)	11,7
Hrastnik	154	2	(2)	13
Moravče	377	1	(1)	2,7
Peče	222	1	(1)	4,5
Straža (Drtija)	147	1	(1)	6,8
Selce pri Moravčah	44	1	(1)	22,7
Podgorica pri Pečah	52	1	(1)	19,2
Zg. Koseze	76	2	(2)	26,3
Domžale	(3) 2 553	1	(1)	0,4
Domžale	2 327	1	(1)	0,4
Podgorica	(5) 971	1	(1)	1
Št. Jakob ob Savi	114	1	(1)	8,8
Griže	(4) 2 177	4	(4)	1,8
Griže	221	3	(3)	13,5
Zabukovica	808	1	(1)	1,2
Petrovče	(11) 2 861	4	(4)	1,4
Liboje	659	2	(2)	3
Petrovče	441	2	(2)	4,5
Vransko	(11) 2 532	1	(1)	0,4
Vransko	603	1	(1)	1,7
Bočna	(14) 1 538	1	(1)	0,7
Bočna	328	1	(1)	3

¹⁸ Glej op. 7; Splošni pregled Dravske banovine; Krajevni leksikon Slovenije, II. knjiga Jedro osrednje Slovenije in njen jugovzhodni del, Ljubljana 1971, str. 73—76.

1. Občina Naselje	2. Število prebivalcev	3. Število borcev		4. 3 : 2 v ‰
			(vseh)	
Luče	(7) 1 580	1	(1)	0,6
Luče	309	1	(1)	3,2
Ljubno ob Sav.	(7) 2 768	4	(4)	1,4
Ljubno	696	4	(4)	5,7
Rečica ob Sav.	(23) 3 689	13	(13)	3,5
Nazarje	235	7	(7)	29,8
Okonina	205	3	(3)	14,6
Rečica ob Sav.	381	2	(2)	5,2
Šentjanž	254	1	(2)	3,9
Mozirje	(9) 2 886	1	(2)	0,3
Mozirje	630	1	(2)	1,6
Braslovče	(18) 2 887	13	(13)	4,5
Braslovče	253	1	(1)	4
Letuš	407	12	(12)	29,5
Polzela	(6) 1 871	1	(1)	0,5
Polzela	647	1	(1)	1,5
Sv. Jurij ob Taboru	(8) 1 956	2	(2)	1
Sv. Jurij ob Taboru	218	2	(2)	9,2
Št. Pavel pri Preboldu	(8) 2 858	3	(3)	1,1
Kaplja vas	328	1	(1)	3
Št. Pavel pri Preboldu	341	2	(2)	5,9
Šmartno ob Paki	(10) 2 013	1	(1)	0,5
Šmartno ob Paki	211	1	(1)	4,7
Št. Andraž	(2) 873	2	(2)	2,3
Št. Andraž	614	2	(2)	3,3
Šoštanj	(5) 4 062	5	(5)	1,2
Šoštanj	1 735	5	(5)	2,9
Rogaška Slatina	(26) 4 551	1	(2)	0,2
Rogaška Slatina	426	1		2,3
Dobrunje	(22) 4 424	2	(8)	1,8
Bizovik	637	2	(4)	6,3
Polje	(14) 6 083	1	(9)	1,4
Dev. M. v Polju	792	1	(1)	1,3
Št. Janž na Dol.	(16) 2 688	1	(2)	0,7
Krmelj	492	1	(2)	2
Naselij 43		107		

Zaradi maloštevilnega vzorca so podatki o odstotkih udeležbe prebivalstva območja med nemško-italijansko mejo, Trebnjim, Muljavo in Grosupljem nerealni, saj ne obstajajo natančnejši razvidi krajevne zastopanosti vseh ali vsaj večine borcev II. grupe odredov in Dolenjskega odreda, torej enot, ki so vključile večino borcev s tega območja.

Borci 1. štajerskega bataljona in Moravške čete so bili večinoma iz območja od revirjev in Moravškega do Šaleške doline, torej z operativnega območja bataljona in Moravške čete. Glede na približno polovičen vzorec vseh borcev na Štajerskem sredi leta 1942 (manjkajo 1. četa 1. štajerskega bataljona, Šaleška, Kozjanska in Ruška četa ter slovenjegoriška skupina) moremo na podlagi tega z dokajšnjo gotovostjo sklepati o zastopanosti posameznih krajev med borci, zlasti še, ker v glavnem poznamo krajevno sestavo borcev tistih enot, ki niso delovale v okviru 1. štajerskega bataljona. Tako so slovenjegoriško skupino sestavljali borci iz okolice Ptuja in Slovenskih goric, Ruško četo borci iz podpohorskih in pohorskih naselij, Kozjansko, razen nekaj borcev iz Revirjev, borci s Kozjanskega, 1. četo bataljona pretežno borci iz Revirjev, Šaleško četo borci iz Savinjske in Šaleške doline.¹⁹

Ob upoštevanju zgoraj navedenih podatkov je mogoče v teh mejah zanesljivo obravnavati ugotovitve o udeležbi posameznih krajev v sestavi partizanskih enot na območju med Savo, Zidanim mostom, Celjem, Šoštanjem in nekdanjo jugoslovansko-avstrijsko mejo ter Moravško. Ugotavljamo, da je odstotkovna udeležba borcev med prebivalstvom v primerjavi z Notranjsko bistveno nižja, razen nekaj posamičnih primerov (Letuš, Nazarje, Rovišče), in je približno dosegla tako raven kot v letu 1941, ko je bilo v enotah partizanske vojske 266 borcev.²⁰ Večina borcev z obravnavanih enot so bili iz Zgornje Savinjske doline ter območja med njo in Šaleško dolino (38 % vseh), slabše pa so zastopani borci iz Revirjev (30 %), vendar je delež prikazan nerealno zaradi omejenosti vzorca. Dejansko je bilo borcev iz Revirjev v prvi polovici leta 1942 več kot tretjina vseh, ki so bili doma iz Štajerske. Dobra zastopanost Moravške gre na rovaš izključno Moravške čete, ki je po svojem prihodu na to območje uspela pridobiti v svoje vrste večje število prostovoljcev — domačinov.

II.

Primerjava med številom vsega prebivalstva in številom tistega, ki se je vključilo v partizanske enote, nam pokaže velike razlike v deležu vključenih v partizanske enote, na kar so vplivali zelo različni razlogi, od zemljepisnega položaja, strukture prebivalstva, bližine okupatorjevega oblastnega aparata, časa vstopanja v partizane, politične organiziranosti, do povsem krajevnih razmerij med ljudmi. Za popolno presojo bi morali imeti celostne podatke, ker pa jih nimamo o vseh borcih slovenske partizanske vojske v tem času,

¹⁹ L. Požun: Trbovlje 1941—1942, Trbovlje 1986, str. 437—445, 470—472; M. Ževart: Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini, Ljubljana 1977, str. 290, 295—296; F. Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1979, str. 600—652.

²⁰ I. Križnar: Socialna in politična pripadnost slovenskih partizanov v letu 1941, Slovenija — paralele, 1975, št. 43, str. 43, tabela 1.

Tabela 10: Krajevni izvor borcev 2., 3. in 4. čete 1. štajerskega bataljona ter Moravske čete (pregledno po občinah)

1. Občina	2. Število prebivalcev	3. Število borcev		4. 3 : 2 v ‰	5 ‰ borcev v
Trbovlje	13 343	8	(11)	0,8	7,5
Hrastnik	7 004	3	(3)	0,4	2,8
Zagorje	9 003	17	(18)	2	15,9
Litija	5 145	3	(4)	0,8	2,8
Moravče	3 738	12	(12)	3,2	11,2
Domžale	2 553	1	(1)	0,4	0,9
Podgorica	971	1	(1)	1	0,9
Griže	2 177	4	(4)	1,8	3,7
Petrovče	2 861	4	(4)	1,4	3,7
Vransko	2532	1	(1)	0,4	0,9
Bočna	1 538	1	(1)	0,7	0,9
Luče	1 580	1	(1)	0,6	0,9
Ljubno ob Sav.	2 768	4	(4)	1,4	3,7
Rečica ob Sav.	3 689	13	(13)	3,5	12,1
Mozirje	2 886	1	(1)	0,3	0,9
Braslovče	2 887	13	(13)	4,5	12,1
Polzela	1 871	1	(1)	0,5	0,9
Sv. Jurij ob Tab.	1 956	2	(2)	1	1,9
Št. Pavel pri Preb.	2 858	3	(3)	1,1	2,8
Šmartno ob Paki	2 013	1	(1)	0,5	0,9
Št. Andraž	873	2	(2)	2,3	1,9
Šoštanj	4 062	5	(5)	1,2	4,7
Rogaška Slatina	4 551	1	(1)	0,2	0,9
Dobrunje	4 424	2	(8)	1,8	1,9
Polje	6 083	1	(9)	1,4	0,9
Št. Janž na Dol.	2 688	1	(2)	0,7	0,9
Drugo		1			0,9
		107			100,0

je podatke o množičnosti vključevanja v partizansko vojsko smiselno primerjati le za tista območja, za katera vemo, da je večino prostovoljcev vključila ena partizanska enota, bodisi da je edina delovala na obravnavnem območju bodisi da je zajela večji del prostovoljcev.

Ljudska vstaja je termin, ki označuje organiziran in masoven oborožen upor proti obstoju ali ravnanju določenega sistema državne oblasti. Pridevek »ljudska«, ki ga je dodalo narodnoosvobodilno gibanje, poudarjeno označuje socialno in nacionalno širino odpora, in kot takega ga je v svojo terminologijo sprejelo zgodovinopisje.²¹ Kar nas tu posebej zanima, je vprašanje kvantitativ-

²¹ Pojem »ljudska vstaja« je dr. Metod Mikuž uporabljal v svojem Pregledu zgodovine narodnoosvobodilne borbe na Slovenskem, Ljubljana 1960, le v splošnem

nega ovrednotenja pojma »ljudska vstaja«, kakor se kaže v podatkih o krajevnem izvoru borcev.

Podlaga za ugotavljanje deleža v oboroženi vstaji zajetega prebivalstva je vse prisotno prebivalstvo na obravnavanem območju. Vendar nam več pove razmerje med prebivalstvom, ki je za oboroženi boj sposobno, in tistim, ki se je dejansko vključilo v vstajo. O tem, koliko je bilo za oboroženi boj sposobnega prebivalstva na Slovenskem v letu 1942, so možne le ocene. Glede na starostno in spolno strukturo prebivalstva v nekdanji Dravski banovini ocenjen delež vojaško sposobnega moškega prebivalstva, v starosti od 18 do 40 let, na okoli 16 odstotkov vsega prebivalstva, temu pa je treba dodati še nekaj odstotkov žensk, ki jih je narodnoosvobodilna vojska prav tako sprejemala v svoje vrste.²²

Tabela 11: Starostna sestava prebivalstva Dravske banovine po popisu prebivalstva 31. 3. 1931²³

Starost	% prebivalstva	Od tega moških v %
pod 11	25,1	50,4
11—18	10,7	50,3
18—20	4,1	50,1
20—25	9,6	50,2
25—30	8,4	49,2
30—40	13,0	45,9
40—50	10,0	43,6
nad 50	19,1	46,0
	100,0	

pomenu, ne da bi ga konkretnije navezoval na posamezna obdobja ali pokrajine, v katerih je prišlo do izrazitih napredovanj narodnoosvobodilnega gibanja; enako velja tudi za prvo polovico leta 1942. Kolektivno delo Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945, III. izdaja, Ljubljana 1978, uporablja v obravnavi tega obdobja oznake »pomladanska vstaja« in »množična ljudska vstaja«, za cilj narodnoosvobodilnega gibanja pa »razširiti narodnoosvobodilni boj v vseljusko vstajo«. Pojem »vseljuska vstaja« je začel uporabljati dr. T. Ferenc konec šestdesetih let (Vseljuska vstaja v Slovenskem Primorju po kapitulaciji Italije, Borec XXI, 1969, št. 2; istoimenski referati na XIV. zborovanju slovenskih zgodovinarjev 1968 v Novi Gorici) kot zamenjavo za dotedanja izraza »ljudska vstaja« in »splošna ljudska vstaja«.

²² Ženske so bile v narodnoosvobodilni vojski sorazmerno redke, kar je ne glede na razglašano enakopravnost obeh spolov razumljivo, saj je nasprotovalo tradicionalnemu gledanju na ženske in moške družbene vloge, poleg tega pa je bilo partizansko bojevanje dejansko fizično zelo zahtevno in skoraj brez zalednih služb, v katere bi se ženske lažje vključile. V letu 1941 je bilo v partizanskih enotah malo manj kot 4 % žensk in podobno tudi v prvi polovici leta 1942. Glede njihovega sprejema v partizanske enote so veljale strožje določbe (»Glede na nove razmere in potrebe se dovoljuje pristop poštenih žena in deklet v partizanske vrste.« — Zbornik dokumentov VI/2, dok. 60, naredba štaba III. grupe odredov 24. 4. 1942).

²³ Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. 3. 1931, knjiga III, Prisutno stanovništvo po pismenosti i starosti, Beograd 1938, str. 3.

Decembrska vstaja na Gorenjskem je drugi izrazit primer hitrega povečevanja števila borcev v slovenski partizanski vojski. Vstaja se je v glavnem omejila na dve območji; Bohinjski kot in Škofjeloško hribovje z obema dolinama Sore.²⁴ Natančnih podatkov o krajevnem izvoru gorenjskih vstajnikov je dovolj le za osrednje območje vstaje v zaledju Škofje Loke. Ko podatke razdelimo po občinah, se nam pokaže, da je bila vstaja vseljudska le v občinah Poljane in Javorje, kjer je v partizansko vojsko vstopilo, povečini ob pozivu na vstajo, nekaj manj kot 10 odstotkov vsega prebivalstva in hkrati nad polovico vsega za oborožen boj sposobnega prebivalstva. Poleg tega je imela vstaja številčnejši odziv še v dveh občinah, preostala območja pa so bila po odzivu le obrobna. Najvišja vrednost udeležbe prebivalstva v vstaji decembra 1941 je na ravni najvišje vrednosti spomladi 1942.

Spomladi 1942 je prišlo do množičnega vstopa prostovoljcev v partizanske enote na širših območjih Notranjske in Dolenjske. Najvišje ugotovljene vrednosti vključevanja borcev v partizanske enote v tem času kažejo v posameznih primerih do polovice vsega vojaško sposobnega prebivalstva. Glede na metodo zbiranja podatkov moremo te vrednosti imeti kot spodnje; dopuščati je treba možnost, da so bile še višje. Tako moremo govoriti o vseljudski vstaji na ožjih območjih na Notranjskem, za nekatera območja pa o številnem odzivu v partizanske enote. Ni pa ustrezno označevati hitre in velike okrepitev partizanske vojske na Notranjskem in Dolenjskem v prvi polovici leta 1942 kot splošne ljudske vstaje ali vseljudske vstaje kar posplošeno, saj so med kraji prevelike razlike v odzivu, pa tudi število vseh borcev v obeh pokrajinah je glede na število za boj sposobnega prebivalstva prenizko. Še manj je mogoče

Tabela 12: Udeležba borcev po kraju bivanja v vstaji decembra 1941 na Gorenjskem²⁵ (V drugi koloni razdelka 2 je navadeno število krajev v občini, kjer je bival vsaj en vstajnik.)

1. Občina	2. Število krajev		3. Prebivalci	4. Borcev	5. 4 : 3 v %
Poljane	22	(16)	1 887	174	92,2
Javorje	16	(12)	996	87	87,3
Gor. Vas (Trata)	21	(10)	2 333	26	11
Oselica	16	(7)	2 069	35	16
Žiri	18	(2)	3 222	4	1,2
Škofja Loka*	52	(5)	8 634	22	2,5
Selška dolina**	43	(5)	6 815	18	2,6
	188	(57)	25 956	366	14,1

* Zaradi strukture podatkov so skupaj upoštevane občine Škofja Loka, Zminec in Stara Loka.

** Upoštevane so občine Sorica, Železniki in Selca.

²⁴ T. Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec XXIII, 1971, št. 12, str. 741—783; isti: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV 15, VI, št. 20—39, 28. 5.—1. 10. 1968; I. Jan: Cankarjev bataljon in dražgoška bitka,

Tabela 13: Preglednica krajev z največjim deležem v partizansko vojsko vključenih borcev v prvi polovici leta 1942

Naselje nad 100 preb.	Udel. v %	Naselje pod 100 preb.	Udel. v %
Iška vas	110,5	Ograda	166,6
Pako	95,2	Reparje	187,5
Jezero	95,9	Dol. Kališče	150
Podpeč	90,6	Kremenca	133,3
Novi kot	82,4	Ustje	117,6
Breg	80,5	Gradiško	90,9
Črna vas	79	Lepi vrh	90,9
Preserje	70,2	Ponikve	91,1

te oznake prenašati na preostale slovenske pokrajine v tem času. Možno pa je upoštevati omejevalni dejavnik, ki ga je predstavljalo pomanjkanje orožja. Prav tako je ta presoja omejena strogo na pripadnike slovenske partizanske vojske, ne upošteva pa niti pripadnikov Narodne zaščite niti članstva Oslobojilne fronte slovenskega naroda, politične organizacije, ki je bila mnogo številčnejša.

Ljubljana 1974; I. Križnar: Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem v letu 1941, *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja VI*, str. 315—336; A. Peternel: Poljanska vstaja in življenje partizanskih skupin v Poljanski dolini pozimi 1941/42, *Loški razgledi XXX*, 1983, str. 299—322. Opozoriti je treba, da obstojajo indici, da je vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem vstajo v zadnjem trenutku odložilo vsaj v Bohinjskem kotu, tako da so se množično zbrali le prostovoljci iz vasi, ki niso bile obveščene o odlogu. Glej J. Dežman: Bohinjci v drugi svetovni vojni, *Strukturna skica, Bohinjski zbornik, Radovljica 1987*, str. 190.

²⁵ A. Peternel: Poljanska vstaja in življenje partizanskih skupin v Poljanski dolini pozimi 1941/42, *Loški razgledi XXX*, 1983, str. 300; Splošni pregled Dravske banovine. Podatki I. Križnarja: Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem v letu 1941, *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja VI*, 1966, str. 322—327 so krajevno manj natančni, tako da ni mogoče analizirati krajevnega izvora borcev v Bohinjskem kotu. Za 15 bohinjskih in gorjanskih vasi tako navaja 156 borcev (v primerjavi s prebivalstvom predvojnih občin Bohinjska Bistrica, Bohinjska Srednja vas in Gorje 1,82% prebivalstva), za Jesenice 64, (0,66% vsega prebivalstva), za Dovje, Mojstrano in Belco 124 vstajnikov (8,36% prebivalstva občine Dovje-Mojstrana).

**DIE HERKUNFT DER KÄMPFER AM BEISPIEL EINIGER
PARTISANENEINHEITEN IM FRÜHJAHR 1942 UND DIE PROBLEMATIK DES
TERMINUS »VOLKSERHEBUNG«**

Zusammenfassung

Das slowenische Partisanenheer erfuhr im Frühjahr 1942 eine rapide quantitative und qualitative Erweiterung und zwar als Folge der planmäßigen Vorbereitungen auf die Ausweitung des Volksbefreiungskrieges und der forcierten politischen Arbeit der Befreiungsfront (Osvobodilna fronta — OF) seit dem Herbst 1941. Obwohl die Führung der Volksbefreiungsbewegung dem Gebiet von Ljubljana nur eine untergeordnete Rolle zugedacht hatte, verlagerte sich das Schwergewicht der Kämpfe in der ersten Hälfte des Jahres 1942 gerade dorthin. Es war dies gerade die Zeit einer gewissen reduzierten Fähigkeit des Okkupators, die okkupierte Bevölkerung zu kontrollieren, sodaß bei größtenteils freiwilligen Eintrittten das Partisanenheer in diesem Gebiet von ca. 690 auf ca. 5400 anwuchs (es standen jedoch nicht alle unter Waffen); ca. 4/5 davon wurden im Gebiet von Ljubljana rekrutiert. Die Partisaneneinheiten erkämpften hier für zwei bis vier Monate ein umfangreiches befreites Territorium. Auf der Basis erhaltengebliebener Listen einzelner Partisaneneinheiten kann genauer bestimmt werden, in welchen Gebieten sich die Bevölkerung in größerem Ausmaße der Volksbefreiungsbewegung angeschlossen hatte. Die vorliegende Analyse konzentrierte sich auf folgende Partisaneneinheiten: 1. Bataillon »L. Šercer« und 3. Bataillon »M. Zidanšek« aus der Abteilung Notranjska (Innerkrain), 1. Bataillon »L. Šercer« aus der Abteilung Krim, das 2. Bataillon der Abteilung Savinja der II. Gruppe sowie das steirische Bataillon. Das waren insgesamt etwas über 1000 Kämpfer, größtenteils stammend aus Notranjska/Innerkrain, dem westlichen Teil von Dolenjska/Unterkrain sowie aus der Steiermark. Im Verhältnis zur Gesamtbevölkerung dieser Gebiete (Stand 1937) ergibt sich ein recht unterschiedliches Bild der Beteiligung am bewaffneten Widerstand — die Beteiligung liegt zwischen 1 Promille und 18,75 %. Dieser Prozentsatz wiederum deckt sich nach groben Berechnungen mit dem Anteil der wehrpflichtigen Bevölkerung bei einer allgemeinen Mobilisierung. Da sich aber die Analyse nicht auf alle Partisaneneinheiten dieser Gebiete stützt, müssen ihre Resultate eher als untere Werte angesehen werden; lediglich in bezug auf einige engere Gebiete, wie z. B. Loška dolina und den Südrand des Moores von Ljubljana, kann davon ausgegangen werden, daß die ermittelten Werte den realen Werten sehr nahe kommen, denn für diese Gebiete stand ein umfassendes Quellenmaterial zur Verfügung. Es stellte sich heraus, daß auch zwischen benachbarten Siedlungen erhebliche Unterschiede bestanden; dadurch sah sich der Autor veranlaßt, lokale Besonderheiten zu beachten sowie Umfang und Qualität der politischen Arbeit der Befreiungsfront im konkreten Gebiet in Betracht ziehen. Auch die soziale Struktur eines konkreten Gebietes war in dieser Hinsicht von Belang.

Ganz allgemein gesprochen war die proportionale Beteiligung am bewaffneten Befreiungskampf in den befreiten Gebieten größer als im okkupierten Gebiet: diese Feststellung gilt auch dann, wenn man berücksichtigt, daß Freiwillige aus größeren Zentren (diese waren gleichzeitig auch Stützpunkte des Okkupators) in verschiedenen Einheiten auf dem gesamten slowenischen Territorium zum Einsatz kamen. (Die Bevölkerung von Ljubljana beteiligte sich in der ersten Hälfte des Jahres 1942 mit ca 1 % am bewaffneten Widerstand.)

Vergleicht man die zahlenmäßige Beteiligung am bewaffneten Widerstand im Rahmen der Partisanenarmee mit dem wehrfähigen Bevölkerungsanteil, erhebt sich die Frage nach der quantitativen Bewertung des Terminus »Volkserhebung«, der auch in der slowenischen Geschichtsschreibung in Verwendung ist. Der massive Aufstand der Bevölkerung von Gorenjska/Oberkrain im Dezember 1941 zeigt, daß die Unterschiede nicht so sehr im Grad der Beteiligung als vielmehr im Umfang des vom Aufstand erfassten Gebietes liegen. Im Frühjahr 1942 waren die Aufstandsherde zahlreicher und auch umfangreicher.

Zusammenfassend kann gesagt werden: der Grad der Beteiligung am Volksbefreiungskrieg war regional sehr unterschiedlich, weshalb sich eine etwas differenziertere Terminologie empfiehlt. Für einige Gebiete trifft durchaus der Terminus »Volksaufstand« zu, in anderen wiederum (z. B. Notranjska und Dolenjska) gab es eine starke Beteiligung am Widerstand. Diese Bezeichnungen auf alle übrigen slowenischen Gebiete zu übertragen, sie also pauschal für ganz Slowenien zu verwenden, lehnt der Autor ab.